

slobodan mašić

PROSTORNOST I VREMENOST SVETA

Izgleda da čovek nema mnogo šta da učini u svetu u kome bačeno prebiva. Nesumnjivo je samo to — što je nesumnjivo presuđeno — da mu prebivalište zauvek ostane zagonečkom. U čovekovoj sudbini mitos o Sifizu takođe je zazidan u njenim temeljima: i evo gde ga vidimo kako se muči da zaboravi da mu je telo trošno i da je svet u kome bačeno prebiva beznačajno, prostran i vremenski bespočetan. To, preteče nepregledno što iznadireno u prirodnom postoji — indiferno je prema čoveku, izbočeno i agresivno po svojim posledicama. Nepregledno je razvijeno nekom skrivenom voljom da se pokrene tok, a to prouzrokuje da se do tada sputano rasvetli na poprištu događaja, da se pojavi iz tamnog, kao ugnuto na mestu gde su postojali otpori, kao razvijeno na mestu gde su postojale šupljine, kao vrelo ako su dejstvovala zagrevanja, kao kristalno ako je nadviđala kohezija. Iz toga se u svojoj pojavnosti javlja jedinstveno, samo sebi svojstveno i time snažno postavljeno usvet: provokativno u odnosu na zemlju uvlačeće, paralelno svojoj silničnosti, suprotno svome otporu, međusobno, i tom međusobnosti — od čovekove egzistencije potpuno slobodno. Po unutarnjem šapatu — kletva bi trebalo da ovlada čovekovim opštenjem sa svetom, njegovim životom, a napor da mu popušte pred osipanjem spontane nemoci, da rezignacija proistekne iz smrti i da se smrt na nju nastavi. Ali, za njega sve nade nisu izgubljene, nije umorno celokupno htenje, i kao što sopstvenu slobodnost duguje zaboravu svoga biološki ograničenog trenutka — sudbina mu je zaboravom određena mitosom o Sifizu, a pejaži njegovog sveta ponovno su čisti, i melanholične magle kao daleko pramenje prolaze se po skrivenim uglovima na ivicama zaborava.

Nepregledno, kome i čovek, po silu postojanja, u svim planovima svoga bića pripada — razvija se po linijama zakona sopstvene egzistencije, a čovekova egzistencija određena je da bačeno prebiva u toj samozakonitosti. U samozakonitosti — koju čovek ne izlazi izvan nje, koja se ne javlja iz nekih iskonstruisanih pretpostavki čija se pojavnost prirode podređuje bezrazložno — čoveku je određeno jedino da traga za razlozima koji su prebivali u samom toku i koji su se tokom pokazali. Jer se tim tokom u samovoljastom momentu javila igra predmeta kojima je čovekova sudbina bila prepuštena. Ako ljudska volja nije bila pitana želi li čovek da se voljno pojavi u svetu kome svojom pojavom pripada, njoj je ostavljeno jedino da pronade dovoljno razloga da opravda smisao svoga postojanja. U potrazi za dovoljnim razlozima smisla onog opravdanja, avantura se najčešće začinje na čovekovom delu kao jedinom, ili bar jedino efikasnom, međijumu preko koga se čovek uspravlja u svet, i kojim ljudski i njoj egzistencijalni strahovi i strahovi ljudski svet. Napora da se ljudsko očveči, čovek je preko svoga dela postigao sopstveno određenje u indifernom svetu. Ako je, bačen u nepregledno, bespomoćno lomio udove tamnosti koja ga je okružavala, iz toga napora se iskričavo javljala jasnost sopstvenog položaja i okolne predmetnosti. Na jasnosti i spoznanju sebe u izvornom skupu plaćena empirije čoveku se otvorila mogućnost da svoju ograničenost prostorne i vremenske sudbine smesti u svet bespočetne vremenski i prostorno. Ali njegove ambicije — izazvane legendama o postojanju čovekolikih bogova, u čijim je moćima oplakivao sve svoje ne-

moći — nisu se zaustavile pred mogućnošću da svet osvoji za čoveka i da se na obalama dalekih, tek naslućenih antipelaga i novootkrivenih kontinenata pobe zastava za čovekovim likom. Ako je prva poba bila to što je pomoću čovečnog nečovečno izvedeno iz tamnosti nepreglednog, stupišti na novo tle — danas su čovekove ambicije postale daleko veće. Novi svet, kome on hita, može se otkriti jedino zahvatajući u nečovečno. Jer se totalno čovečno tek time može nazreti.

PROSTORNO-VREMENSKA DOGAĐAJNOST SVETA

Pre nego što stane prema svetu, čovek bi želeo da poseduje modalitete njegove egzistencije, kako bi se tim saznanjem branio od njegove indifernosti. Poseđovanje modaliteta egzistencije sveta daje čoveku šansu da postavi zahteve za postojanjem modaliteta sopstvene egzistencije. Njegov napor ide, dakle, za tim da od sebe posmatrača sveta koji se događa načini sebe koji se događa i svet koji posmatra. Tu on spoznaje dve egzistencijalne konstante, čijim spoznavanjem otvara sebi mogućnost da se preko sopstvene akcije uspostavi u svet: (1) da se jedino delom može uspraviti u svetu i (2) da delo kojim se uspravlja u svetu u antropološkoj projekciji mora posedovati sud čovekove kritičke svesti o odnosu između jezgrovitog života i jezgrovitog sveta koji je u momentu uspravljenog dela spoznat i mislen. Na ovim dyma egzistencijalnim konstantama čoveku se otvara mogućnost da se postavi pred svet, spreman i sposoban da mu imperativno nametne modalitete sopstvene egzistencije. Snagom svoje akcije. Snagom sopstvenog dela.

Nema sumnje da se svet procesualno događa i da ga čovek pred sebi može postaviti jedino u prostorno-vremenskoj događajnosti, u nekoj vrsti plastičnog rađanja i umiranja oblika. Ovim čovekovo delo svoj životni put — od razloga nastanka samosvojestvenosti do života i smrti u vidu strukturalnog tkiva materijalne činjenice — prevlači u vidu vremenske rastezljivosti i prostorne rasprostranjenosti. Svako događanje, kao posebnost kojom se tok uvodi u istinu svoje biti sadrži u sebi međudejstvovanje sveukupnosti sveta, njegovu vitalnost da se događa u svim delovima, na svim planovima, da se to međudejstvovanje fiksira u obliku događanja kao jedinstvenosti i usaglašenosti, kao stanje sposobno da večno opstoji, a da se već idućeg procesualnog otkrivanja raspadne kao heterogeno i neusaglašeno ostavljajući od sebe samo sećanje. Čovek je na sećanju sagradio svoju empiriju a na raspadanju oblika, kao jedinoj od sukcesivna događanja, čovek je sebi stvorio mogućnost akcije. Ali, da bi se događanje smestilo u rasvetljeni čovekov svet, sem procesualnosti nužno je da se čovek pomiri sa usudom da svako događanje ima sopstvene egzistencijalne modalitete nepovratne i usaglašene sopstvenoj događajnosti. Iz posebnosti vlastitog delovanja, svaka fiksacija prostorno-vremenskog rastezanja samo je sebi svojstvena i poseduje samo sopstveno prepoznavanje. Čovekova empirija signalizira da slična događanja dovode do fiksiranja sličnih prostornosti i sličnih vremenski. A ta ista čovekova empirija isto tako nedvojbeno signalizira da sličnosti postoje samo kada se totalitet događanja i njegove fiksacije osiromaši da bi se ostvarila iluzija sličnosti. Da bi svet doveo da mu bude doručni svet — čovek je prvu empiriju pretpostavio drugoj. Ali to ne znači da ju je zaboravio.

Bačen u svet da u njemu prebiva svojoj ograničenosti biološki trenutak, čovek — koji se dočekao na noge rešen da se odupre svojoj bačenosti — u svetu i njegovoj događajnosti sagledava usaglašenost i kauzalnost. A u svakoj posebnoj zbiljnosti čovek pokušava da iz tamnosti u spoznatost i mislenosti svoje projekcije sveta izvede egzistencijalne konstante te zbiljnosti. U nepreglednosti svih događaja s kojima stupa u dodir, od kojih neke spoznaje i misli, od kojih neke iz tamnosti izvodi i rasvetljava, čovek stvara sopstvenu sliku jedne jedinstvene plastične usaglašenosti (sveeno zaboravljena empirija) kojoj se celokupni njegov svet pokorava, ili još preciznije: kome se pokorava njegova antropološka projekcija sveta. Jučerašnje projekcije sveta imaju različite planove od današnjih projekcija, ali bez obzira na historičnost formiranja tih planova, bez obzira na procesualnost koja se dešava u samom spoznavanju od strane čoveka, plastična usaglašenost jednog događanja, njegova plastična realnost postoji kohezijom sopstvenog međudejstvovanja. Subjektivizacijom plastične realnosti čovek se postavlja prema svetu pa mu je samim tim pružena mogućnost da se prema njemu postavi kao prema sopstvenosti i time da se uspravi u svet.

Čovek je u svome spoznavanju i mišljenju sveta došao do onog samoodređivanja kad zna da ne može uspostaviti nijednu podudarnost između dva događanja a da pri tom ne osiromaši svoju empiriju. Čovek se oslobodio zablude o vremenskoj nepostojanosti toga kojima pripada ili koje je osvojio svojom spoznavanjem. Čovek je uvideo da njegova realnost nije pretpostavljena nekim drugim realnostima niti ove njegove prostornosti. Čovek je uvideo da se svet ne menja već da je sam sobom promena.

Ali, čovek je, spoznavajući heterogenost oblika i koheziju njihove unutrašnjosti, spoznao istovremeno da svi planovi prostorno-vremenske događajnosti sveta istovremeno postaju mogućnosti da se postavi prema svetu u obliku definisanjem od dosadašnjeg prisustva. U jednom kompleksnijem vidu nego do sada. Pošto je usvojio zahtev koji su mu nalagali: da se jedino delom može uspraviti i da to delo mora biti njegovo suđenje o položaju u svetu, čovek se nalazi pred otvorenim prostranstvima buduće akcije. Do danas, on je sagledao dejstvovanje međusobnosti koji su davali plastične slike celokupnog događanja, sutra, on se pretvara u boga — onog istog boga koji je pre dve stotine godina naglo počeo da napušta, koji je sposoban da pokrene događanja prostorno-vremenski razapetosti sveta

stvarajući izgrađeni čovekoliki svet, koji će biti čovekovo delo i u kome će on uspravljeno odzivit svoju sudbinu. Kada se prvi put suočio sa pitanjem o razlogu svog postojanja, čovek je predočao da će odgovor otvoriti put jednoj novoj akciji. Kada se pak suočio sa prostorno-vremenski razapetim svetom i mogućnošću da se pokrene čovekolikost sveta iz datusi njegove imanentnosti, javilo se unutar čoveka htenje koje je nagoveštalo čovekovu buduću akciju: prema daljem saznavanju i mišljenju prostorno-vremenske razapetosti sveta, prema osvajanju slika i htenja koja menjaju svet i kojima je on definisan, prema očvečenju egzistencijalnih oblika sveta i prema ovladavanju nagoveštenim mogućnostima da je čovek sposoban da savlada indifernost dijalektike sveta kome pripada i da ga očveči do čovekolikosti.

MOGUĆNOSTI I NEMOGUĆNOSTI AKCIJE

Svaka čovekova priprema za menjanje sveta nužno zahteva temeljna preispitivanja historijske situacije sveta i sopstvenih nakana koje ga navode da pristupi gestu tako odlučujućem po sopstvenu sudbinu. Pre svega, ona anticipira čovekovu sposobnost ne samo da gleda već i da vidi sve planove kompleksne historijske situacije egzistencije čoveka kao i svih egzistencijalnih planova opstojećeg sveta. I pored svih migova sopstvene empirije, čovek ipak ostaje nesposoban da se u jednu historijsku situaciju sa svojim dejstvovanjem uspostavi kao potpuno historijski biće. Ali, zato je često sposoban da zaboravi na svoju obavezu da menja svet, ili da ga bar delimično menja, koja je implikativno data sa njegovom sposobnošću da vidi. Pošto je čovek koji vidi osuđen da svoj život provede kao rušitelj ili stvaralac sveta, njegove prostornosti i vremenski, ne bi se smelo desiti da zaboravi sudbinu koju se privlači prilikom posvećenja čovečnosti, niti bi događaji mogli da krenu nepredvidivim tokovima koji bi doveli do toga da čovek bude lišen svoje čovečnosti. Historijska zbilja neposredne prošlosti i današnjosti pokazuje da su snage koje su čoveka lišavale čovečnosti u oskudnim vremenima imale više vitalnosti od samog čoveka. Ako su sve te historijske situacije imale značenje kvazi-opredeljenja u odnosu na snage koje su branile čovekovu egzistenciju, onda je u ovom historijskom trenutku izuzetno potrebna akcija za promenu sveta. Pa ipak, shvatanje te neophodnosti danas je teško ostvarljivo. Teže nego ikada do sada.

Pitanje o unutarnjoj mogućnosti i nemogućnosti time postaje

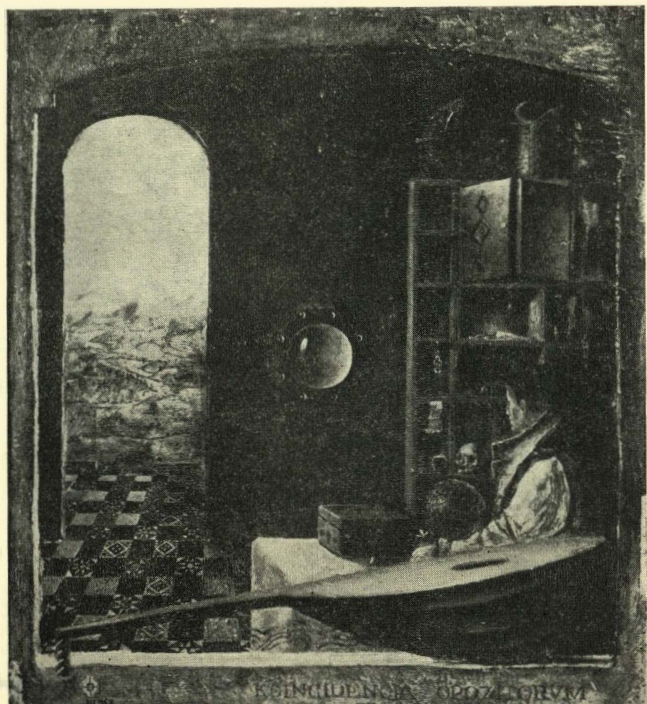
centralno pitanje jedne buduće akcije. U mnogobrojkosti historijske zbilje nalazi se pre svega čovekova nesposobnost da sliku koja mu se sama nudi kao videno shvati kao mogućnost promene a potom njegova nemogućnost da se kao čovek uspravi delima koja već može ostvariti a koja ne ostvaruje. Raslojeni svet zahteva integralnu usmerenost čovekovih napora, osvajanje jedinstvene slike sveta i jedinstvene čovekove empirije, jer se samo integralnim naporom može prevladati dezintegriranost historijske zbiljnosti čoveka. Na osvajanju svih egzistencijalnih planova čovekove zbiljnosti zasniva se vera da će čovek biti u mogućnosti da se integralno uspravi u svet. Svojom parcijalnim uspravljanjem on bi ostvario samo veće disproporcije između svojih neotudivih delova. Mislenosti i osećanja su instrumenti koji određuju njegovu historijsku zbiljnost i koji se od njega ne mogu otuđiti bez posledica. Oni mogu biti zbiljnosti na različitim egzistencijalnim planovima. Naravno, samo u poremećenim historijskim zbiljnostima. Jer, kad bi bilo moguće parcijalno uspravljanje čoveka, on bi u dezintegriranosti historijske zbiljnosti već ostvario očvečenje svoje socijalnosti a da nije ostvario analogno idejno očvečenje; već bi očvečenje znanost a da njene rezultate nije organizovao u falange za borbu protiv indifernosti sveta; ostvario bi osećajnost kao mogućnost osvajanja sebe i sveta a da tu osećajnost nije potvrdio na delu. Pošto sve to nije ostvario, ili nije ostvario u dovoljnoj meri, današnja historijska zbiljnost čoveka nedvosmisleno govori da samo integralnim osvajanjem i angažovanjem svoje empirije može da pokrene mehanizme koji mogu da ga usprave.

Vera u dobrotarnost i svršishodnost čovekovih napora postaje u ovoj historijskoj zbiljnosti indikator historijskog daltonizma, jer je toliko puta bila svedok kako se andeosko lice čovekovo pretvara u lice Gorgone. Kada se zanemare pitanja koja se postavljaju posle pitanja gde egzistencije i kada čovekova egzistencija sama ostane na posturama današnje vetrometne, — može se sa užasom zapaziti da čovek još uvek mnogo više živi u neslobodi nego u slobodi. I — da se kao uskratitelj slobode pojavljuje jedan drugi čovek. Nauka mu je već danas pružila šansu da se oslobodi, pored drugih pritisaka, i samog sebe. Izgleda, međutim, da ga nešto drugo, što je u čoveku rade u neslobodi, a nesloboda je potvrda da se svet mora očvečiti. To istovremeno ukazuje na to da se čovekova empirija mora potpuno i adekvatno

(NASTAVAK NA 9. STRANI)

soha, marianusa

LEONIDESENA

svi vi noću plaćete sami

Svi vi kao i ja noću plaćete sami
a danju govorite hrabre riječi o svrsi življenja
Dok ljepota noći ne uzbuđi ludilo neko
u kojem svatko zdvaja što je osuđen da samuje

Upravo tada mi izmišljamo svoje najveće ljubavi
jer je čas pogodan a rana otvorena
Kao što svijet sam plaće da nadomjesti kišu
te umire suha korijena i mrtav svakoj nadi

o tom se i radilo

Mogla sam ja stići svoj vlak, jedini
da nije vjetar glavicu maka nakrenuo na prugu
Trebalo je podići je
Odvratiti lice svoje i njeno od užasa
Možda sam samo to morala uraditi za života

Zato idem dalje po kamenju uz prugu
mirna
I pjevam
Stopala krvare bezbrojem drugih makova
Neki neće biti pogazeni, o tom se i radilo

Moje je krilo probodeno
Mačić su popili mlijeko
i ođakakutali uzdignutog repa
Nijedan se nije osvrnuo
Bila bih sama
da nije ovih trošnih stvari u sobi
Ormaru ne poznaju svoj sadržaj
Pričam im priče
o uvelom poljupcu na haljini
Kažu da sam luda
Ali svatko je jednom nosto
svoju bijelu ludost
Svatko je jednom imao
svoju sretnu odmanu
dok mu krilo nije bilo probodeno
dok mu krilo prepuno bilo
šarenih toplih mačića

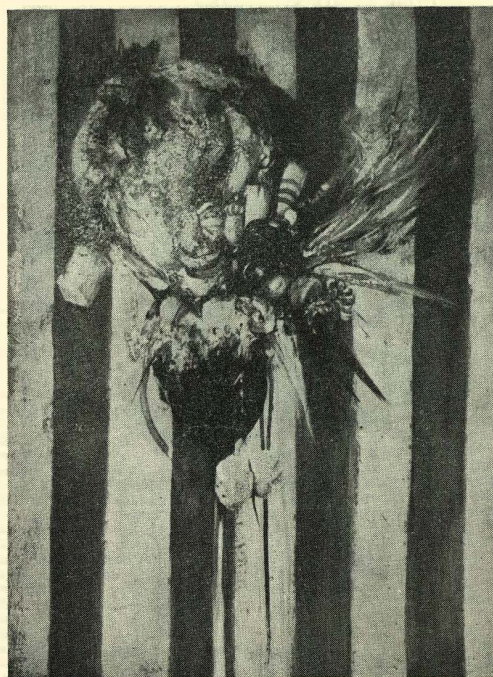
stajati tako

Stajati tako na vrhu ove stijene
koja se podlokava
bez ogorčenja
najveće je umijeće

Galebvi vrište preneraženi
Oblici plaču
More udara zdvojno

Uzimati blagodat zora i sutona
bez optužbe
bez psovke
bez prijekora
to je vrlina

koju smo konačno izborili
nakon svih vapaja
nakon svih odrona

izmišljena biljka

VLADIMIR VELIČKOVIC

prostornost i
vremenost sveta

(NASTAVAK SA 5. STRANE)

vatnje iskoristiti i da današnji nivo očovečenja sveta nije dostojan čovekove moći. Čovek je nesmotreno dozvolio da svet koji menja, umesto da se očovečuje, još više svome licu daje izraz gorske nečovekolikosti. Time su u ovim ludim vremenima napori čoveka poteli da posедуju paradoksalna svojstva: svet se iz indiferentnosti prema čoveku sve više menja u svet agresivan prema čoveku.

Nekom unutarnjom određenosti i sublimskom zainteresovanosti, tamo gde je čovek zatajio, tehnologija je pokušala da očovečeno odigra svoju ulogu. Čovek je svojim nečovečkom ostavio sebe neupravljenog u svet mašina — koja za svoj život nije mogla da zahvali nikom drugom do čoveku — pokušava da mu otvori perspektive dalje egzistencije. Neoslobodeni čovek nije u stanju da se okoristi naporima mašine, time je i njen napor, kao promašen, postao neka vrsta sredstva za proširivanje čovekove neslobode. Početni napredak tehnologije, i pored svoje neuspоставljene relacije prema čoveku, ostao je ipak van pretnji koje su bile na tragu čovekove egzistencije. Vitalnost čoveka u momentima kada se stara historijska zbiljnost lomila a nova tek stupala na popršte zbivanja — kao da je iz njegovog izmorenog tela prešla u zupčanike naučiteljskih mašina, a odatle još uvek podupirala čovekovu kolebljivu opredeljenost ka akciji da se svet očoveči. No, istovremeno dali su se, i daju se, zapaziti nerazporevanja između čoveka i mašine: ono unutarfne htenje koje je čoveka uspravilo do te mere da je bio u stanju da svetu suprotstavi, umesto svog golog mesa, me-so čelika i kosti zupčanika, to tajanstveno htenje više nije imalo strpljenja da čeka čovekovu dobrotu namernost da prihvati duh napora mašine da očoveči svet. Mašina je otišla dalje nego što je čovek hteo da je prati. Čovek je bio prinuđen da prihvati njen proizvod, niko ga prinuđen nije suočavao sa njenim duhom. Ona, ishodala u svet, pokušava da ga svede na čovekolikost i, istovremeno, čoveku preti uništenjem. I čovekovo delo, ta jedina mogućnost njegovog uspravljanja u svet, opterećeno je ovim dezin-

tegrirajućim procesima kojima je čovek napadnut. Oslobođen mnogih odgovornosti, koje je čovek zaboravio do boljih vremena, „čemu pesnici u osudnim vremenima“, čovekovo delo je ipak zadržalo, ako ništa drugo, čovekov susret sa krugom neresivog i nepoznatog sveta. Ali ako je kojim slučajem izgubilo i ovaj zadnji upravni karakter, ako je njegovo izdajstvo, što iz tamnog zemlje izvali na svetlost spoznatog i emocionalnog, izgubilo crpuću snagu pa samo bespomoćno pušta šarjari zardalog i neefikasnog delovanja — ono je ipak u svojoj radijaciji ostalo neka vrsta indikatora. Ne onoga što jedan svet ruši i obnavlja, već onoga što tiho otkucava promene jedne nepokretne egzistencijalne situacije. Ono tada svojim kapima tiho, lagano a sigurno, dube vododerine za buduće poplave. Ono prvo nagovešćuje da će se čovek uspraviti delom buduće vremena.

NEKA SVAKA GENERACIJA
GRADI SVOJE GRADOVE
NEKA NAS NAŠI GRADOVI
NE NADŽIVE

Ako bi se danas krenulo unazad, tragom onih prvih nagoveštaja koji su dovoljno snažno zahitali izmenu sveta i svojim zahtevom danas već postali neka vrsta čovekove svesti, trebalo bi se svakako zaustaviti na uzburkanom tu Apeninske čizme, početkom druge decenije ovoga veka, i oslušnuti buntovničko urlanje futurističkih manifesta. Cinični se da do danas nijedan od parcijalizovanih pokreta prve polovine ovoga veka nije sa toliko snage nagovestio buduću kolektivnu emociju ostarele Evrope; ono što su oni videli u vizijama svojih gradova budućnosti bila je doista budućnost čovekovog dela. Dela — kojim je čovek svoju egzistenciju glasno pretpostavio egzistenciji muzejske truleži i memljivog sećanja. Za čoveka je teret neizvesnosti ovoga najteži teret. Duh današnjeg čoveka još uvek nije spreman da ponesu sve terete nagoveštene budućnosti. Za njega, izgleda, ništa nije lakše nego da se budućnost odloži za dalja vremena. Futuristi su svojim imenom označili da za njih nema odlaganja. I mada je sumnja često nad-

viadala veru, a podozivost poverenje, i danas — kada je historijska zbiljnost bez dvojumljenja usvojila duh njihovog revolta kao sopstvenog pokretača — čovek pred smilonošću negacije postojećeg sveta oseća potrebu da se ograduje. Od suštine se čovek, na njegovu sreću, nije mogao ogradiiti. Futuristi su obožavali atribute novog vremena sa njegovim visocanstvom — strojem na čelu. Futuristička senzibilnost inaugurisala je snagu umesto lepote, brutalnost umesto nežnosti, buku umesto harmonije, dinamičke pulzacije umesto statične paradnosti, vitalnost kao alternativu mrtvoj muzejskoj fossilizaciji i arheološki i povrh svega: neka svaka generacija gradi svoje gradove. Neke nas naši gradovi ne nadžive.

Mrtvi prizori uginulih i prepariranih fazana i ustreljenih zečeva kombinovani sa medenim i iz sebe svetlećim grozdovima zlatnoga ploda Baha, sa okruglim i jabučastim jabukama, sa kruškastim kruškama, sa nagoveštenim dalekim bocama što neprijateljski gledaju čoveka iz polutame, sva ta mrtva menažerija sa senkama na sebi od gipsanih kopija poznatih antičkih, već sakralizovanih, skulptura; ceo jedan herojski svet — o koga se čovek sapltao i u kome nije mogao da pronađe oslonca za samoodbranu protiv sile koje su nastrale na njegovu egzistenciju — rušio se početkom druge decenije ovoga veka pred nesalomljivom verom da se svet mora izmeniti. Akcije koje su trebalo da dovedu do izmene sveta bile su zasnovane na raznim temeljima. Izgleda danas da je samo jedno sredstvo izmene bilo zasnovano na zdravim temeljima. Bio je to stroj. Tokom idućih decenija modaliteti da se futurističko htenje ostvari postali su istinom, mada čovek nikada nije hteo da se podredi njihovim parolama. Danas to zvuči neverovatno: šaka mladih ljudi, koji sebe okrstile budućnošću, u ulice je razbesneloj masi stanovnika severnoitalijanskih gradova, pljuvala novu estetiku — estetiku mašinskog društva — sa takvim ubeđenjem da se stroj ne može i ne sme smatrati efemernom pojavom u formiranju onovremene historijske zbiljnosti a da pri tom ni sama u potpunosti nije spoznavala značenje svojih reči. Sem te bedne šake mladih ljudi, i svet je u celini lucidno sagledao moć strojeva ali je njihova snaga krivo upotrebljena. Ta kriva upotreba odvela je svet do najdubljih ponora nečovečnosti koje je tokom svoje historije spoznao.

Proces degradacije čoveka nastavio je da se dešava na svim planovima čovekove egzistencije.

Ako je futurizam u grču nestao pred sopstvenom izdajom, ako je bio prinuđen da se na jednom drugom planu i u jednom drugom vidu kao čovekova želja za promenom sveta povuče pred naličjem nacizma, on je istovremeno bio nemoćan da se odriče i u prvoj socijalističkoj državi. Izgleda da su različiti činoci doveli do njegovog povlačenja, između njih je, tako bar izgleda iz današnje perspektive, ipak postojala izvesna sličnost, ako ni u čemu drugom, ono u pogledu nepovoljnog delovanja na htenje da se svet promeni. Onovremene društvene formacije nisu bile kadre da se pozitivno orijentišu prema historijskoj zbiljnosti, prema naučenoj spoznaji koja je osvajala nove i kompleksnije prostore, nova i dublja vremena. Pristalice shvaćanja da je svet izmenjen još više su onemogućile sopstvenu akciju svojom nespretnom interpretacijom da se svet promenio prevratom. Bili su u tragičnoj zabludi zamenjujući potencijalno sa ostvarenim. Najbliže je bilo istinito da je svet samo delimično bio izmenjen. Stari svet je bio još dovoljno snažan a čovekova inercija još uvek dominantna. Sticajem okolnosti moguća izmena sveta izneverila je u takvoj historijskoj zbiljnosti svoje unutarnje potencijale. Moć mašine da promeni svet zahtevala je da obavi svoj zadatak. Mašina puštena u pogon nije mogla da razume nezamislivost postavljenog zadatka: počela je da dejstvuje protiv već delimično ostvarene čovekolikosti sveta. Kovitlac je uzimao maha tako da se u nastupajućim vremenima nisu mogla ni sagledati iskustva susednih historijskih zbiljnosti. U nejasnim vremenima čovek se nije mogao orijentisati, život mu je bio izmenjen najezdom novih predmeta i prisiljen novim doživljajima napadima a plastična realnost, u kojoj je opstojao, došla je do kritične granice u gubitku sopstvene usaglašenosti. Svet je postao dezintegriran i kao nikad do sada toliko neprijateljski prema čoveku. Prenatran predmetima koji su bili strani čoveku, on je počeo da ga istiskuje iz sveta. Više nisu bila na dnevnom redu pitanja individualnog sukoba čoveka sa nezgrapnošću i nečovečnom logikom postojanja sveta, sada je historijska zbiljnost samoubilački krenula na čovekovo postojanje. I taminom sveta poteli su da odzvanjaju mukli damari uplašenog čoveka. Između zidina postojećih gradova čovekovo oko je očekivalo obrušavanje strmih litica čelika, stakla i betona a pacovi iz tamnih i memljivih jazbina očekivali su buduće gozbe.

Mit o spasu čoveka ponovo je

postao aktualan. Postavljen strahom prema Apokalipsi, čovek je ipak verovao u moguću preokret. Duh koji se pojavio sa futurističkim nije bio potpuno pokopan njihovom izdajom. Misaona spoznaja o nužnosti promene sveta vegetirala je u mračnim, nastupajućim vremenima. Na poljima doazeće historijske zbiljnosti, uništeni predmeti ranijih zabuda kao goli kosturi nagoveštavali su mogućnost nove akcije. Nešto što je tiho, podzemno, delovalo, otvorilo je široke otvore, čeka se samo da voda nadode pa da krenu sveže poplave.

Ma koliko da je čovek spreman da ni za kakve istine ne promeni svoj odnos prema svetu, u njegovom srcu uvek ostane poneka skrivena dobrodošlica za dolazeće pobunjenike. Makar i u obliku radoznalosti. Potomci futurista su u svojim opredeljenjima nosili izvesne pretpostavke. Na tim pretpostavkama čovekova empirija pokušala je da obogati svoja unutarnja kretanja. Na tim kretanjima i njihovim značenjima izrasli su novi svetovi.

Pre svega radilo se o izmenjenom pristupu svetu na svim planovima njegove egzistencije. Klasični način koncipiranja sveta kao zbira konstantnih i nepromenljivih silka i njihove večno egzistirajuće sveukupnosti bili su nadomestiti otvorenim egzistencijalnom mutacijom sa zbiljnostima relativnog zaokruženja. Statistično i nepromenljivo nadomestilo je historijskim i vitalnim oblikom. Senzibilitet je postao pokrenut, otvoren, razgranjen. Misleno i spoznato postaje relativitetno. Poslednji kruti oblici klasičnog načina mišljenja počeli su da se rastvaraju pred novom zbiljnošću. Čovek je spoznao da se svet može izmeniti i počeo je da se verava da se svet mora izmeniti. Jer taj neprijateljski svet ima nameru da izmeni čovekovu čovečnost. Ako je akcija za promenu sveta samo pitanje vremena, strukturiranost novoga sveta postaje centralno pitanje u pripremi za čovekovu akciju. U tu novu strukturiranost čovek ulaže svu svoju nadu da će se osloboditi jezivih časova u kojima je bio prinuđen da sluša kriku sopstvenog straha i nemoci. U tim budućim herojskim trenucima svoje sudbine čovek je opet spreman da zaboravi fatalnost mitosa o Sifzu koja ga prati tokom milenijuma njegovog uspravljanja. Oblici se nad njegovim svetom opet razvlače i jasni pejzaži bogato daruju čovekovu pohlepu za svetlošću. Do idućeg pomračenja.

Slobodan MAŠIĆ